

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Vandalernas äldsta hem

Nerman, Birger

Fornvännen 25, 365-367

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1930_365

Ingår i: saml.raa.se

varheden, och det flygfotografiska material, som erhöles av dessa för Öland särdeles karakteristiska fornlämningar, är ur flera synpunkter fullt likvärdigt med goda kartografiska framställningar.

Föredragshållaren framhöll vidare flygfotograferingens stora betydelse för forskningen även i vårt land. I de skogrikare delarna av Sverige torde försök med flygspaning och flygfotografering av fornminnen näppligen vara att anbefalla, men förhållandet blir annorlunda i de trakter av landet, som erbjuda större öppna vidder som operationsområde för spanings- och fotograferingsarbetena. Sådana särskilt lämpade områden torde vara just Öland, vidare Skåne, delar av Halland och Bohuslän samt slättbygderna i Väster- och Östergötland. För att få största möjliga vetenskapliga utbyte bör fotograferingen helst verkställas med bildseriekamera, upptagande absoluta lodbilder, varefter det sålunda erhållna flygfotografiska materialet sammanfogas till en flygbildkarta över området.

Utförligare redogörelse för resultaten av sommarens flygfotograferingar på Öland kommer att inflyta i ett följande häfte av Fornvännen.

Vandalernas äldsta hem.¹

Frågan om vandalernas äldsta hem har länge synts svår att på ett tillfredsställande sätt besvara.

Vandalerna äro — under namnformen *vandili* — tidigast betygade hos Plinius d. ä. (död 79 e. Kr.) i hans *Naturalis Historia*, av vilken det framgår, att de på hans tid bott ett stycke söder om sydöstra Östersjökusten. Det har legat nära till hands att sammanställa deras namn med det nuvarande *Vendsyssel*, forndanskt *Vændæl*, *Vændlesysæl*, den nordligaste delen av Jylland, och denna sammanställning har redan tidigt gjorts. Fullt övertygande har den dock icke varit, då namnet *Vendel* eller med *Vendel*-sammansatta namn äro ganska vanliga i Skandinavien, t. ex. socknen *Vendel* i Uppland, även om intet av dessa andra namn betecknar ett så stort område som det jylländska *Vendsyssel*. Vanligen har man föreställt sig, att vandalerna utvandrat ifrån Nord-Jylland ungefär vid övergången från bronsåldern till järnåldern; det skulle vara klimatförsämringen, som drivit ut dem liksom andra stammar. Vandalerna skulle ha bosatt sig vid sydöstra Östersjökusten och området söder därom. Så småningom skulle de ha trängts något åt söder; under sista århundradet f. Kr. f. och under de tre å fyra närmaste århundradena e. Kr. f. skulle de vara bosatta huvudsakligen i Schlesien och angränsande delar av Polen. Därifrån bryter huvudmassan av dem upp under 300-talet (en del hade redan under andra hälften av 100-talet e. Kr. begivit sig till Dacien) för att omkring år 400 falla in i Frankrike, varifrån ju färden gick till Spanien och Afrikas nordkust.

¹ v. Riechthofen, B., Zur Herkunft der Wandalen (i *Altschlesien* 1930 sid. 21 ff.).

Emellertid har det så småningom blivit klart, att så tidigt som vid övergången från järn- till bronsåldern kunna vandalerna icke ha kommit till nordöstra Tyskland. Tyska arkeologer ha på senare år kunnat fastslå, att den vandaliska kulturen i nordöstra Tyskland icke kan följas längre tillbaka än till tiden 150—100 f. Kr. f. Före denna tid ligger en så gott som fyndtom period på bortåt 200 år, och med den germanska kultur, som slutar cirka 300 f. Kr., har vandalkulturen intet samband. Som i en artikel i denna årgång av *Fornvännen*, sid. 178 ff. redogjorts för, ha de tyska arkeologerna förebragt mycket talande skäl för, att den tidigaste östgermanska kulturen varit uppuren huvudsakligen av bastarnerna, vilka omkring år 300 f. Kr. brutit upp till områdena norr om Svarta havet.

Detta resultat har givit en fastare begränsning av problemet om vandallernas ursprung, i det det nu gäller att finna förutsättningarna för den kultur, som under tiden 150—100 f. Kr. dyker upp i Schlesien och angränsande delar av Polen. Nyligen har också den unge tyske arkeologen friherre dr Bolko von Richthofen i ovan anförda uppsats givit en lösning av problemet, som synes mycket lycklig och som bekräftar det gamla, på språkliga grunder byggda förmodandet, att vandalerna härstamma ifrån Vendsyssel på Jylland.

Det är särskilt lerkärlsformerna, som äro av vikt för v. Richthofens bevisföring; just i lerkärnen, som ju ytterst sällan exporterades från ett område till ett annat, finner man oftast det mest karakteristiska för ett forntida kulturområde. v. Richthofen fastslår nu, att den nordjutska lerkärlsstilen under det sista århundradet f. Kr. icke sammanhänger så nära med någon annan germansk grupp utanför Danmark som med den samtida gruppen inom det vandaliska området i Schlesien och Polen. Det är särskilt i Kraghede, Vrensted och Donbæk, alla i Vendsyssel, parallellerna till de vandaliska lerkärnen förekomma. v. Richthofen anför några fall av överensstämmelse och ger avbildningar, som övertyga om likheten. Emellertid visa även andra delar av Danmark, åtminstone av Jylland, beträffande lerkärnen överensstämmelser med det vandaliska området, dock icke så nära som Vendsyssel.

v. Richthofen visar även, särskilt genom ett nytt fynd ifrån Zottwitz, krets Ohlau i Schlesien, att vandalkeramiken ännu under första århundradet e. Kr. företer nära överensstämmelser med Nord-Jyllands, något som redan tidigare forskare antytt.

Det synes mig, som om vi genom v. Richthofens undersökning skulle befinna oss på rätt väg och att framtiden skall kunna lämna en definitiv lösning av vandalproblemet enligt de linjer han utstakat.

Under sådana förhållanden blir det, som flera forskare framhållit, möjligt, att vandallernas uppbrott står i samband med cimbrernas och teutonernas.

En av vandallernas huvudstammar var silingarna, vilkas namn döljer sig i namnet *Schlesien*. Man har kombinerat namnet *silingar* med Själlands gamla nordiska namn *Selund* (*Silund*) eller *Seland*. Denna mening kan nu knappast längre upprätthållas. Den är ju icke heller tvingande. Rent arkeologiskt har man också svårt att tänka sig en utvandring ifrån Själland under tiden 150—100 f. Kr., då ön i motsats till Jylland ända sedan övergången

från brons- till järnåldern och fram till omkring Kr. f. är ytterst fyndfattig; den stora utvandringen ifrån Själland bör falla vid bronsålderns slut. En möjlighet skulle emellertid, som dr Ernst Petersen¹ framhållit, vara, att silingarna utvandrat ifrån Själland först omkring Kr. f. Emellertid tyder heller intet i det arkeologiska materialet på en större utvandring ifrån Själland vid denna tid — det är i stället nu, som ön börjar bli rikare — och de arkeologiska överensstämmelser, som Petersen räknar med för Själland och silingarnas område i Schlesien under det första århundradet e. Kr. f., synas mig icke tillräckliga.

Sedan v. Richthofens artikel redan blivit satt, har Kossinna i Mannus 1929 sid. 233 ff. publicerat en uppsats "Die Wandalen in Nordjütland". Efter en mycket värdefull utredning, vari han i anknytning till vissa av sina tidigare uttalanden vill visa, att keramiken (och enklare järnföremål) framför allt i mellersta, men även i norra Jylland under första århundradet e. Kr. f. visar mycket nära släktskap med den i Schlesien från sistnämnda tid, men därjämte även från sista århundradet f. Kr. f., drar han den slutsatsen, att det skulle ha ägt rum en invandring av schlesiska vandaler till mellersta och i någon mån norra Jylland under tiden cirka 30 f. Kr. — 25 à 30 e. Kr. Emellertid är det efter v. Richthofens utredning tydligt, att överensstämmelserna med Schlesien föreligga redan i det jylländska — huvudsakligen nordjylländska — materialet från det sista århundradet f. Kr. f., varför det synes naturligare att med denne anse den ursprungliga källan vara Nord-Jylland och att vandalerna utvandrat därifrån till Schlesien under tiden 150—100 f. Kr. f.

Birger Nerman.

Acta angående Källunge-flöjeln.

Protokoll vid Källunge kyrkoråds sammanträde i prästgården onsdagen den 16 juli 1930.
— Närvarande utom ordf. herr K. F. Broander, Jakob Olofsson och B. Nyström samt professor Johnny Roosval.

§ 1.

Man skulle rådgöra om kyrkflöjels placering. Förhistorien är följande. När gamla kyrkspiran, för att ersättas med en ny, den 11:e d:s nedtogs av tjärsmörjaren (Andersson fr. Ganthem), befanns flöjeln vara mycket gammal med sina ålderdomliga ornament på brons eller koppar. Den var också i behov av reparation, i det att gångjärnen, tydligen påsatta i senare tid, voro starkt upprostade. Undertecknad ordf. anmälde genast pr tel. saken för riksantikvariens ombud Alfred Edle, som skulle följande dag bese flöjeln hos kopparlagare Söderberg i Visby, där flöjeln skulle inlämnas

¹ Petersen, E., Die Wandalen im Spiegel der ostdeutschen Bodenfunde (i Volk und Rasse 1929 sid. 37 ff.).